

J. SKERSYTĖ

MOKSLO RAIDOS PROBLEMA FILOSOFIJOJE

Kalbėti apie mokslo raidą verčia teorijų kaita. Tačiau atskirų mokslų istorijos, aprašydamos mokslo rezultatų kitimą specialiose tyrimo srityse, bendru aspektu to proceso neaiškina. Klausimas, kaip ir kodėl vyksta mokslo raida, suponuoja mokslo abstrakciją, kurios turinys dėl bendro metodologinio pobūdžio nuo seno priklauso filosofijos kompetencijai.

Nors mokslo aiškinimas rūpėjo visų laikų filosofijai, to aiškinimo problematiką bei metodus brandino mokslinių tyrinėjimų istorija. Specialiųjų mokslų raidoje kintantys bei tikslijantys metodai istoriškai keitė ir paties mokslo tyrimo galimybes bei pobūdį. Mokslui diferencijuojantis į atskiras šakas, vyko ir pačios mokslotyros diferenciacija bei specializacija. Mokslo aiškinimo problematika istoriškai ne tik prasiplėtė. Mūsų laikais ji suskilo į atskiras sritis, kurių kiekviena siekia tik tam tikru aspektu atskleisti mokslo raidos sąlygas. Tad filosofija negali neaiškinti savo vietos istoriškai kintančioje mokslo tyrimo problematikoje. Neapibrėžus mokslo raidos problemos filosofinio statuso, yra pavojus, tą raidą aiškinant, nepagrįstai susiaurinti arba neteisėtai peržengti filosofijos kompetencijos ribas.

Šios ribos gali būti nustatytos tik atsižvelgiant į tai, kaip pati filosofija (konkreči srovė) aiškina savo objektą. Kadangi marksistinė filosofija savo turiniu yra vystymosi teorija, aišku, kad jos uždavinys — atskleisti dialektinį mokslo raidos pobūdį. Tuo remiantis, marksistinė mokslo koncepcija paprastai apibūdinama kaip dialektinė jo raidos koncepcija.

Nors šis apibūdinimas marksistinėje literatūroje visuotinai priimtas, nagrinėdami mokslo raidą, įvairūs autoriai konkrečius filosofijos uždavinius aiškina toli gražu nevienodai.

Terminu „dialektinis“ pažymint bendrą metodologinį marksistinės mokslo koncepcijos kryptingumą, neretai manoma, jog mokslo raidos aiškinimas iš esmės yra bendrųjų dialektikos teiginių interpoliacija į mokslo procesą. Bandoma išplėtoti dialektiką kaip kategorijų sistemą ir kartu parodyti dialektikos turinio visuotinumą.

Ši tarybinėje literatūroje paplitusi pažiūra yra susilaukusi kritikos. Pirmiausia dėl to, kad ji sudaro pagrindą laikyti mokslo teoriją tiesiog dialektikos teiginių egzemplifikacija, padedancia sukonkretinti, geriausiai atveju — patikslinti, išplėtoti priimtą filosofinę poziciją. Kaip teisingai pažymi I. Narskis¹, V. Stoliarovas², toks mokslo teorijos prasmės susiaurinimas slepia savyje dar V. Lenino kritikuotą pažiūrą į dialektiką, kaip į pavyzdžių visumą. Antra, lieka nepaaiškinta dialektikos metodologinė funkcija. Ta funkcija tiesiog postuluojuama, apeliuojant į dialektikoje formuluojamų būties dėsnių visuotinumą. Samprotaujama taip: kadangi dialektika yra **visuotinė** būties teorija, ji yra metodologinis pagrindas tiek mokslo raidai, tiek ir bet kuriam procesui atkurti³. Teisus V. Stoliarovas, išvelgdamas šioje pozicijoje natūrfilosofinės pažiūros į filosofiją, kaip į mokslų mokslą, recidyvą⁴.

Siekiant atsiriboti nuo šių abejones keliančių tendencijų, tarybinėje literatūroje yra plėtojama mintis, jog filosofijos uždaviniai neapsiriboja visuotinių būties dėsnių nustatymu. Manoma, kad be dialektikos, kaip būties teorijos, tikslinga skirti dialektiką, kaip mokslo logiką ir metodologiją. Tuo parodoma, jog mokslo raidos aiškinimas yra santykinai savarankiška specifiška filosofinės veiklos sritis — juk mokslo raidos koncepcija, būdama subordinuota dialektinei būties teorijai, savo problematika ir konkrečiu turiniu su ja nesutampa. Ši pažiūra tarybinėje literatūroje turi gana senas tradicijas ir kai kurių autorių plėtojama iki šiol. Bene ryškiausias pavyzdys būtų 1975 m. pasirodžiusi jau minėta V. Stoliarovo knyga „Dialektika, kaip mokslo logika ir metodologija“. Šios pažiūros, atrodo, laikosi ir B. Palubinskas knygoje „Mokslo logikos klausimai“. Jo teigimu, „dialektinio materializmo pagrindiniai dėsniai (...) pirmiausia buvo suformuluoti kaip tikrovės, t. y. ontologiniai dėsniai ir tik po to buvo išplėsti į pažinimo sferą kaip metodologiniai principai (...)“⁵.

Lyginant su aukščiau aptarta pozicija, nauja šioje koncepcijoje yra tai, jog mokslo raidos aiškinimas laikomas būtinu filosofinės problematikos komponentu, per kurį tik ir gali pasireikšti dialektikos metodologinė funkcija. Mokslo teorija šiuo požiūriu yra tarsi dialektinės būties teorijos palydovas, tarpininkaujās filosofijos sąveikai su bet kuria mokslo veikla. Šitai yra išryškinama mokslo raidos problemos filosofinio tyrinėjimo svarba.

¹ Зг. Нарский И. Н. Проблема противоречия в диалектической логике. М., 1969, с. 141.

² Зг. Столяров В. И. Дialektika как логика и методология науки. М., 1975, с. 22.

³ Зг. Мелюхин С. Т. Методологические проблемы единства научного знания. — «Философские науки», 1967, № 5; Вахтомин Н. К. Законы диалектики — законы познания. М., 1966; Горский Д. П. Проблемы общей методологии наук и диалектической логики. М., 1966, и др.

⁴ Зг. Столяров В. И. Дialektika как логика и методология науки, с. 224.

⁵ Palubinskas B. Mokslo logikos klausimai. V., 1974, p. 18.

Nors „dviejų dialektikų“ koncepcija tiesiogiai žadina filosofijos dėmesį mokslo raidos problemai ir tuo ypač akcentuoja dialektikos metodologinę paskirtį, tačiau ji negali išvengti užburto rato, tą paskirtį aiškindama. Negali dėl to, kad čia iš esmės neatsisakoma pažiūros į mokslo teoriją, kaip į būties dialektinės teorijos konsekventą. Juk kaip tik šiame požiūryje ir slypi mintis, kad mokslo teorijos metodologinę paskirtį sąlygoja dialektikos turinio visuotinumai. V. Stoliarovas samprotauja: „dialektika ne tik atskleidžia visuotinius gamtos, visuomenės ir mąstymo dėsnius (ir jau vien dėl to atlieka metodologinę funkciją pažinimo procese), bet kartu analizuoja (tam tikru aspektu) pažinimo procesą, išaiškina tą pažinimo veiklos būdą, kurį galima pavadinti dialektiniu metodu, ir formuluoja šiuo pagrindu „tikrai mokslinės procedūros“ taisykles, vadinasi, ji tikra žodžio prasme yra mokslinio metodo teorija“⁶. Negali nekilti klausimo, kas konkrečiai turima galvoje teigiant, jog dialektika tam tikru aspektu analizuoja pažinimo procesą.

Šis klausimas „dviejų dialektikų“ koncepcijoje itin svarbus — į jį atsakyti, vadinasi, apibrėžti dialektikos, kaip mokslo metodologijos, objektą ir tuo pagrįsti patį dviejų dialektikų skyrimo principą. Deja, būtent šiuo klausimu daugiau nei pora dešimtmečių trunka nesibaigianti polemika. Šiam straipsniui svarbu ne konkreti polemikos eiga (jos apžvalga pateikiama, pavyzdžiui, minėtos V. Stoliarovo knygos skyriuje „Problemos sprendimo sunkumai“), o pats klausimo kėlimo būdas — tai, kad mokslo raidos problemoje norima surasti *gryną* dialektinį aspektą. Šitaip problemą kelia V. Stoliarovas, nurodydamas, jog, apibrėžiant mokslo logikos ir metodologijos objektą, „neretai lieka šėšelyje klausimas apie specifiškai dialektišką priėjimą prie mokslo žinių raidos“. Ten pat priduria: „juk šią raidą tiria (arba bent jau gali tirti) ne tik dialektika, bet ir kiti mokslai, pavyzdžiui, istorija, fizika, chemija ir t. t.“⁷ Svarstant, kuris gi yra tas grynasis, specifiškai dialektiškas mokslo raidos aspektas, kriterijumi, aišku, nurodoma dialektinė būties teorija (ji imama kaip duota). Tuo netiesiogiai pasakoma, jog filosofijai mokslo procese rūpi tik tai, kas gali būti atkuriamas vien jos pačios priemonėmis ir vertinama jos pačios vidiniais kriterijais. Argi tai ne recidyvas pažiūros į filosofiją, kaip į mokslų mokslą?

Pats siekimas apibrėžti mokslo logikos ir metodologijos objektą, išskiriant mokslo raidoje *gryną* dialektinį aspektą, slepia savyje neistorišką požiūrį į marksistinės mokslo koncepcijos problematiką. Netiesiogiai pripažįstama, kad filosofinis mokslo raidos aiškinimas nepriklauso nuo konkrečių paties mokslo tyrinėjimo sąlygų bei to tyrinėjimo istorijos. Kyla klausimas, ar toks mokslo metodologijos „suautonominimas“ neprieštarauja pačiai metodologinei jos prigimčiai? Juk filosofinė

⁶ Столяров В. И. Дialeктика как логика и методология науки, с. 17.

⁷ Ten pat, p. 29.

veiklą čia siekiama atriboti nuo konkretaus mokslinio paties mokslo pažinimo kelio. Antra vertus, ar ne per siaurai suprantama metodologinė mokslo metodologijos paskirtis? Laikantis minėtos mokslo metodologijos objekto sampratos, mokslo raidos filosofinio tyrimo metodologinė reikšmė yra siejama tik su taikomąja bendrųjų dialektikos teiginių funkcija. Nejučiom grįžtama prie tų pačių išeities pozicijų, nuo kurių buvo norėta atsiriboti.

Minėtiems nenuoseklumams pagrindą sudaro tai, kad, keliant marksistinei filosofijai uždavinį atskleisti mokslo proceso dialektiką, yra ontologizuojamas dialektikos turinys. Žinia, dialektikos teorijoje galima išskirti turinį, aprašantį vystymąsi ontologiniu aspektu. Tam turiniui išreikšti yra naudojamas sudėtingas konceptualinis aparatas, kurio struktūrinis sistemingumas leidžia operuoti dialektikos teiginiais, kaip santykinai savarankiškoms, duotomis tikrovės charakteristikomis. Tik būdama apibrėžta, dialektika gali atlikti konkretaus tikrovės tyrinėjimo metodologinę funkciją. Tad suprantamas tas dėmesys, kuris marksistinėje filosofijoje buvo ir tebėra skiriamas dialektikos turiniui tikslinti, taikant struktūrinio sistemingumo kriterijus. Tačiau, keliant šį uždavinį, negalima pamiršti, jog struktūrinis apibrėžtumas yra tik formali teorijos buvimo sąlyga, formalus jos brandumo rodiklis. Marksistinėje dialektikoje išplėtotą tikrovės charakteristika yra tiek savarankiška, kad jos turinys yra struktūriškai apibrėžtas. O struktūrinis apibrėžtumas yra tik funkcinė (t. y. loginėje apyvartoje būtina), bet ne genetinė teorijos savybė.

Ši aplinkybė kaip tik ir ignoruojama, kada dialektinė būties teorija laikoma apibrėžta išeities pozicija mokslo raidai aiškinti. Funkcinėms teorijos savybėms — tam tikram būties dialektinės charakteristikos apibrėžtumui bei savarankiškumui — yra suteikiama genetinė prasmė, t. y. jos suabsoliutinamos. Ši tendencija būdinga abiem minėtoms koncepcijoms. Nežiūrint skirtumų, jų abiejų filosofijos samprata atsiriboja nuo genetinio aspekto.

Šis teiginys iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti nepagrįstas, nes nėra marksisto, kuris nepripažintų, jog dialektika remiasi visu istoriniu moksliniu žmonijos patyrimu. Tačiau ši tezė lieka tuščia, t. y. dialektikos *turinio* atžvilgiu *išorinė*, kadangi:

1) ji logiškai nesuderinama su prielaida, jog dialektinė būties koncepcija yra savarankiška mokslo tyrimo tikslų atžvilgiu. Priėmus tokią prielaidą, dialektikos ryšys su moksliniu patyrimu (o tai ir sudaro jos genetinį aspektą) netampa jos organiška savybe, o tik išorine sąlyga, kurios konstatavimas rodo vien tam tikrą apologetišką nuostatą. Šito aiškiai per maža, nes

2) nepakanka dialektikos ir mokslinio patyrimo ryšio argumentuoti taikomąja jos funkcija. Nors šis argumentas svarbus, tačiau, vien juo apsiribojus, aiškėja, kad filosofijos sampratoje genetinis dialektikos aspektas yra pakeičiamas reikalavimu ją indukciskai patvirtinti. Antra

vertus, genetinio problemos aspekto pakeitimas loginiu duoda progos sugrąžinti į marksistinę filosofijos sampratą stebėjimo (išsiūreėjimo) tradiciją. Tokio galvojimo pėdsakas kaip tik ir yra požiūris į dialektinę būties koncepciją, kaip į apibrėžtą loginės sintezės (arba, kaip įprasta sakyti, žmonijos mokslinio patyrimo apibendrinimo) rezultatą, kuriam įteisinti pakanka nuolatinės indukcinės kontrolės. Nesunku pastebėti, kad už šios minties slypi bekoniška pažiūra į mokslo kūrybą, kaip į indukcinio atradimo procedūrą su visu tai pažiūrai būdingu dogmatišku optimizmu. Marksistinė stebimosios (išsiūreėjimo) metodologijos kritika kartu neigia tendenciją minties kūrybiškumą suvesti į logiškai apibrėžiamo atradimo aktą. Neįveikus šios filosofijos sampratos pozicijos, sunku išvengti dialektikos turinio sudogmatinimo bei mistifikavimo pavojaus, vadinasi, sunku išlikti nuosekliu dialektiku,

3) laikyti dialektinę būties teoriją išeities pozicija mokslo raidai aiškinti yra tas pat, kaip pripažinti, kad vystymasis yra grynai ontologinis požymis, apimęs tikrovės reiškinius nepriklausomai nuo mokslo turinio. Taigi ir mokslo procesas čia patenka į filosofijos akiratį tik kaip šio požymio subjektas. Negali nekilti klausimo, kodėl mokslo raida rūpi filosofijai, o, pavyzdžiui, žemės raida — geologijai? Kuo paaiškinti išskirtinę mokslo problemų vietą filosofijoje? Vien tai, kad šie klausimai kyla, rodo, jog tezė apie dialektikos rėmimąsi mokslo patyrimu liko šalia dialektikos turinio. O mėginimas į šį klausimą atsakyti, postuluojuojant metodologinę būties teorijos paskirtį, yra logiškai ydingas: argumentu tampa tai, ką reikia paaiškinti.

Marksistinė pozicija filosofijoje nauja visų pirma tuo, kad ji pirmą kartą istorijoje sudarė prielaidas nuosekliai dialektikai. Priešingai visai istorinei tradicijai, o pirmiausia — G. Hegeliui, vystymosi principas čia įjungiamas į pačios filosofijos sampratą. Tai padaroma, nuosekliai (vadinasi, ir aiškinant pačios filosofijos objektą) įveikiant tradiciją, kuri „Tezėse apie Fojerbachą“ yra vadinama pagrindiniu ligtolinio materializmo trūkumu⁸. Įveikti šį trūkumą filosofijoje reiškė „deontologizuoti“ jos objektą. K. Markso nuoseklumas šiuo atžvilgiu leido jam atsiriboti pirmiausia nuo G. Hegelio idealizmo: jeigu G. Hegeliui vystymasis yra grynas būties požymis, dialektiškas pats savyje (tai duota, užprogramuota ir, vadinasi, besąlygiška), tai K. Markso filosofijoje vystymasis yra moksliskai aiškinamos tikrovės ypatybė. Aišku, šio požymio tyrinėjimas (o tuo ir užsiima dialektinė filosofija, kiek ji vystymąsi laiko savo objektu) „nesudaro pagrindo grynai ontologijai, t. y. tokiai būties teorijai, kuri skirtusi nuo visų mokslų kuriamo tikrovės paveikslu“⁹. Marksistinė dialektika nėra gryna būties teorija, bet materialistiškai aiškinamo mokslo turinio teorija, kurią galima taikyti tik-

⁸ Žr. *Marksas K. ir Engelsas F. Vokiečių ideologija. V., 1974, p. 463.*

⁹ *Meškauskas E. Marksistinė filosofijos ir jos objekto koncepcija.—„Problemos“, 1974, Nr. 1, p. 110.*

rovei tiek, kiek mokslo turinys apskritai taikomas tikrovei. Taigi marksistinė dialektika, pirma, organiškai apima materialistinę mokslo santykio su tikrove interpretaciją ir, antra, yra būties vystymosi teorija ne šalia tikrovę tiriančių mokslų, o tik mokslo turinio ribose.

Nuosekliai galvojant (t. y. neontologizuojant filosofijos objekto), negalima nepripažinti, kad dialektinės būties teorijos ryšys su moksliniu žmonijos patyrimu pasireiškia ne logiškai apibrėžtu to patyrimo sintezės aktu, o metodologine filosofijos prigimtimi. Todėl aišku, kad materialistinė dialektika, kuriama kaip mokslo metodologija, yra genetiškai neatskiriama nuo mokslo istorijos. Nesibaigiantis mokslo procesas čia laikomas ne tik būties dialektinės teorijos taikymo atveju, bet visų pirma tos teorijos šaltiniu, jos genetiniu pagrindu, kurio atžvilgiu ji negali būti užbaigta¹⁰, o tik santykinai apibrėžiama. Tuo kaip tik ir pasakoma, kad dialektinis visuotinio vystymosi principas apima ir pačią dialektiką, kaip mokslą. Pripažindama savo turinio santykinumą, t. y. to turinio priklausomumą nuo viso mokslo proceso, marksistinė dialektinė filosofija organiškai apima savikritiškumo poziciją. Dėl to ji ir yra filosofija, kuriai negresia sudogminimo pavojus ir kuri per savo metodologinę prigimtį realizuoja minties kūrybiškumą.

Ijungus į filosofijos sampratą genetinį aspektą, netenka pagrindo sunkumai, su kuriais susidūrė kai kurie tarybiniai autoriai, aiškindami dialektikos metodologinę paskirtį. Savaiame suprantama, jog dialektinė filosofija yra mokslo metodologija ne tik savo prigimtimi, bet ir funkcijomis. Tad genetiškai sąlygotas jos turinio santykinumas, viena vertus, bei funkcinis apibrėžtumas, kita vertus, nepriešpastatomi vienas kitam.

Tuo galima įsitikinti, panagrinėjus vaidmenį, kuris tenka marksistinei filosofijai, aiškinant mokslą jo tyrinėjimo specializacijos sąlygomis.

Dialektinė vystymosi teorija susiformavo tam tikrame istoriniame mokslo raidos, o kartu ir tos raidos pažinimo etape. To pažinimo turinyje galima skirti du aspektus: konkretų analitinį (tą, kuris buvo atkuriamas istoriškai susiklosčiusiais struktūriniais — visų pirma loginiais — metodais) ir bendrą metodologinį (aiškinamąjį, įprasminantį turimus rezultatus bei tolesnio tyrimo tikslus tam tikros bendros moksliško sampratos atžvilgiu). Aišku, jog marksistinės filosofijos susiformavimas šiuo atveju reiškė, kad istoriniame moksliniame patyrimo (įskaitant ir tą patyrimą, kuris istoriškai susikaupė, tyrinėjant pačią mokslo raidą) išryškėjo naujos metodologinės prielaidos mokslo, kaip objekto, struktūriniam analitiniam vaizdui įprasminti. Dialektinės vystymosi teorijos metodologinės prigimties ypatybė ir yra ta, kad ji apima mokslo raidą ne kaip gryną, besąlygišku pavidalu duotą objektą, o kaip mokslinę abstrakciją, kurios analitinis turinys istoriškai kinta. Itin svarbu pažymėti — apima ne tik funkcine (t. y. taikomąja), bet ir genetinė prasme.

¹⁰ Žr. ten pat, p. 106.

Tik šių dviejų aspektų tarpusavio santykyje galima paaiškinti mokslo raidos problemos filosofinį statusą. Genetiniu požiūriu, dialektinė vystymosi teorija yra santykinio pastovumo išraiška istoriškai kintančiame mokslo raidos aiškinimo turinyje. Tad filosofijos ryšys su mokslo raidos problema yra organiškas: konkretus istorinis mokslo raidos tyrinėjimas (imant jį kaip istorinį procesą) yra pačios filosofijos buvimo sąlyga ta prasme, kad tik šio tyrinėjimo rezultatų atžvilgiu (vadinasi, santykinai!) jos metodologinis turinys gali būti apibrėžtas kaip pastovus.

Taigi filosofija atlieka savo metodologinę funkciją (ir, vadinasi, turi prasmę) dviem aspektais:

1) kiek jos metodologinis turinys slypi konkrečiuose mokslo raidos tyrinėjimo rezultatuose. Dėl to mokslo raidos tyrinėjimas specialiais struktūriniais metodais yra gyvybiškai svarbus pačiai filosofijai. Kaip tik tai ir daro mokslo, kaip objekto, specialaus tyrinėjimo problematiką filosofinių srovių bei krypčių susidūrimo arena;

2) kiek jos santykinai apibrėžtas turinys prabyla konkrečiai istoriškai sąlygota mokslo (kaip objekto) tyrimo rezultatų kalba.

Mokslo raida specialiais metodais tyrinėjama savu, filosofijos atžvilgiu santykinai savarankišku būdu — ieškant galimybių pritaikyti arba atitinkamai modifikuoti turimus struktūrinius metodus. Analitinis struktūrinis mokslo vaizdas istoriškai darosi vis sudėtingesnis, skaidosi į vis daugiau aspektų, kurie savo ruožtu gali vienokiu ar kitokiu bendrumo pagrindu integruotis, ir t. t. Šis procesas pastaraisiais dešimtmečiais tapo ypač intensyvus — regimai išsiplėtė ir vis plečiasi mokslo tyrimo problematika bei jos sprendimo specializacijos lygis. Atitinkamai išsiplėtė bei komplikavosi ir filosofinės veiklos uždaviniai. Negalima nepritarti E. Nekrašui, kuris, imdamas pavyzdžiu tiesos problemą, pažymi, jog „ji vargu ar dabar gali būti sprendžiama (...) nepriklausomai nuo mokslo žinių struktūros, jų patvirtinimo būdų, formalių sistemų interpretacijos, semantinio tiesos apibrėžimo, naujų ir senų mokslo teorijų atitikimo principo ir t. t. analizės“¹¹. Aišku, filosofija, kaip mokslo metodologija, yra tiek šiuolaikiška, kiek ir kokių spartumu jos metodologinis turinys asimiliuoja konkrečius mokslo tyrimo rezultatus, įgaudamas šiuolaikinę mokslinę išraišką. Tokia asimiliacija būtina, nes būtina yra pažvelgti į nuolat kintančius mokslo specialaus tyrinėjimo duomenis bei kylančias problemas viso sukaupto mokslinio patyrimo „akimis“. Tam šiandien ir tarnauja santykinai apibrėžta dialektinė vystymosi teorija. Tik perleisti per šią kontrolinę prizmę mokslo specialaus tyrimo rezultatai gauna filosofijos specifiką ir gali atlikti metodologijos funkciją bet kuriame tikrovės mokslinio tyrinėjimo bare.

Atskyrus marksistinėje filosofijos sampratoje genetinį bei funkcinį aspektus ir nustačius jų abipusį santykį, aiškėja pagrindai tų nenuo-

¹¹ Nekrašas E. Mokslo logika ir jos vieta filosofijoje.—„Problemos“, 1975, Nr. 1, p. 109.

seklumų, kurie tarybinėje filosofinėje literatūroje iki šiol pasitaiko, interpretuojant mokslo raidos problemas filosofinį statusą. Mokslo raida nėra grynai filosofinė problema tiek dėl to, kad nėra grynos, nuo mokslo turinio nepriklausomos filosofijos, tiek ir dėl to, kad į mokslo raidą negalima žiūrėti kaip į gryną, nuo paties mokslo tyrinėjimo sąlygų nepriklausomą objektą.

Kaip išvadą galima konstatuoti, jog mokslo raidos problema sudaro genetiškai būtiną bei konkrečiai istoriškai sąlygotą filosofinės veiklos sferą. Tad, keliant marksistinei filosofijai uždavinį atskleisti mokslo raidos dialektiką, turėtina galvoje, jog tą uždavinį genetiškai bei funkciškai sąlygoja pati filosofijos metodologinė prigimtis. Marksistinės filosofijos uždavinys, šiuo požiūriu, yra atskleisti nuolat kintančiame pažintiniame mokslo raidos (kaip objekto) turinyje tą pastovumo aspektą, kurio turinį santykinai apibrėžia materialistinė dialektika. Mokslo raidos tyrimo diferenciacija bei to tyrimo rezultatų istoriškumas daro šį uždavinį tik santykinai apibrėžiamą. Šis momentas ignoruojamas, kada į mokslo metodologiją žiūrima kaip į specialią filosofinę discipliną su besąlygiškai apibrėžiamu objektu. Tarybinėje filosofinėje literatūroje siūloma daug ir įvairių mokslo metodologijos objekto apibrėžimų, o kartu ir termino „mokslo metodologija“ vartosenos niuansų. Vieni mano, kad mokslo metodologija yra mokslas apie mąstymo formų dialektiką, kitiems atrodo, kad tai mokslas apie mokslo metodus, trečių nuomone,— apie mokslo logines formas ir metodus, empiriško ir teoriško santykį, ir t. t. Nesunku pastebėti, jog kiekvienas šių apibrėžimų apeliuoja į jau turimą, loginiais metodais atskleistą struktūrinį mokslo raidos turinį. Dėl to kiekvienas jų savaip teisingas ir — svarbiausia — vienas kitam nepriešpastatomas. Galima ir net būtina konkrečioje mokslo raidos tyrimo problematikoje skirti metodologiškai svarbesnius — tradiciškus ir aktualiausius — aspektus, juos vienu ar kitu pagrindu klasifikuoti, diferencijuoti. Šiandien pastebimai vyksta mokslo raidos filosofinio aiškinimo diferenciacija. Tačiau tai nereiškia, kad galima kurį nors vieną to aiškinimo aspektą suabsoliutinti. Mokslo raidos struktūrinio tyrimo problematika keičiasi, diferencijuojasi. Antai šiandien mokslo raidą imta tyrinėti diachroniniais struktūriniais metodais, kurie kelia specifines, sinchroninių metodų pagrindu neiškilusias metodologines problemas. Aišku, nė vienas iš šiandien išskirtų ar skirtinų mokslo raidos aiškinimo aspektų nei atskirai, nei kartu paimti neapima ir negali apimti istoriškai kintančios mokslo raidos tyrimo problematikos.

Filosofija, kaip mokslo metodologija, apima mokslo raidą iš principo neapibrėžiamu, istoriškai kintančiu turiniu. Kiekvienas mėginimas šį filosofijos uždavinį konkrečiai apibrėžti yra santykinis, t. y. jis daugiau ar mažiau tiksliai nusako tą mokslo raidos metodologinių problemų ratą, kurių filosofinis aiškinimas šiandien būtinas viso mokslo, o kartu ir jo tyrinėjimo pažangai.